Stockholms läns sjukvårdsområde
Sjukvårdsdirektören

ANMÄLAN
2022-05-10

SLSO 2021-0830

Beslut från Diskrimineringsombudsmannen (DO) i ärende Tillsyn avseende diskriminering inom hälso- och sjukvård (diarienr: TIL 2021/44)

Beslut från Diskrimineringsombudsmannen (DO) i ärende Tillsyn avseende diskriminering inom hälso- och sjukvård (diarienr: TIL 2021/44) överlämnas till nämnden för Stockholms läns sjukvårdsområde för kännedom.

Ankom
Region Stockholm
2022 -04- 12
Dnr.....

Region Stockholm
Stockholms läns sjukvårdsområde
2022 -04- 13

Diskrimineringsombudsmannen

Diarienummer: TIL 2021/44
Handling: 28
Handläggare: Jenny Fromin

Region Stockholm
Box 22550
104 22 Stockholm

Tillsyn avseende diskriminering inom hälso- och sjukvård

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har granskat om Region Stockholm har överträtt förbudet mot diskriminering i samband med att en patient uppmanats att genomgå övervakad urinprovtagning.

DO:s beslut

DO bedömer att utredningen inte ger stöd för att Region Stockholm har överträtt diskrimineringsförbudet i 2 kap. 13 § diskrimineringslagen (2008:567), DL.

Om ärendet

Bakgrund till DO:s beslut att inleda tillsyn

En anmälare, A, har lämnat sammanfattningsvis följande uppgifter till DO. En psykiatrisk mottagning i Stockholmsområdet har krävt att A, som har en funktionsnedsättning, genomgår en övervakad urinprovtagning för att få läkemedel utskrivet. Kravet har inte ställts efter en individuell bedömning utan framgår av en kallelse till årskontroll. A har ingen historik som alkohol- respektive drogmissbrukare och har inte behövt genomföra liknande tester tidigare. A har varit patient på aktuell mottagning i flera år och fått samma läkemedel utskrivet kontinuerligt under den tid hon varit patient där.

När A fått kallelsen ringde hon till mottagningen och frågade varför hon behövde lämna prover för alkohol- och drogkonsumtion. Det står i kallelsen att man kan höra av sig om man ”av någon anledning har problem att lämna några av dessa prover”. Det svar A fick var att alla ska lämna proverna.

Kort därefter hörde A även av sig via 1177.se för att få en akut tid på grund av de problem som uppkommer om hon inte får sin medicin och fick till svar att mottagningen, för att kalla henne till besök, behöver få svar på proverna från årskontrollen.

Väl på plats motsatte A sig att genomföra provtagningen under övervakade former. Sjuksköterskan rådde A att genomföra den för att läkaren annars kan dra in medicinen.

A kände sig tvingad att lämna urinprov eftersom hon annars inte skulle bli ordinerad det läkemedel som hon är i behov av. Urinprovet lämnades under övervakning av sjukvårdspersonal och hon upplevde provtagningen som kränkande. Det är först i efterhand som A fått information från mottagningen om att urinprovtagningen är frivillig.

Utredningen i ärendet

DO har begärt yttranden från Region Stockholm som uppgett i huvudsak följande.

Det stämmer inte att regionen kräver att patienten lämnar urinprov för drogscreening under övervakade former för att få läkemedel utskrivet för besvär kopplade till något psykiatriskt tillstånd. Årskontroller ska göras för alla patienter inom psykiatrin oavsett tillstånd eller diagnos. Alla patienter på mottagningen, oavsett vilka andra insatser de får vid den, kallas en gång per år för en årskontroll hos läkare.

Inför årskontroll skickas ett brev till patienten med information om önskade självskattningar om hälsotillstånd och provtagningar där tecken på skadligt bruk av alkohol eller narkotika undersöks. Att fylla i formulären eller lämna prover är dock varken ett krav eller en förutsättning för att få fortsatt förskrivning av medicin eller vård. Regionen har omarbetat hur texten är formulerad i syfte att tydliggöra frivilligheten vad gäller testning. Patienten erbjuds i brevet möjlighet att höra av sig till mottagningen om hen inte vill lämna prover. Patienten kallas då till årskontroll trots avsaknaden av prover och läkaren bedömer huruvida läkemedel kan fortsätta att förskrivas. Om patienten inte lämnar prover eller hör av sig inom en månad efter det att brevet skickats görs en individuell bedömning av hur den fortsatta vårdkontakten ska se ut.

Det primära syftet med övervakad urinprovtagning är att säkerställa drogfrihet för att kunna ge säker läkemedelsförskrivning. Provtagning rekommenderas även när det finns medicinska skäl hos den enskilde patienten. Om patienten inte önskar lämna övervakat urinprov kan patienten erbjudas att lämna salivprov på mottagningen. Om patienten inte vill medverka i det heller görs en individuell bedömning om förutsättningar finns att ändå förskriva medicinen eller om andra behandlingsåtgärder eller handläggningar i stället blir aktuella. Patienter som inte vill genomgå en övervakad urinprovtagning kan fortfarande vara aktuella för alla läkemedel, men det görs en individuell bedömning där risk vägs mot nytta.

Frågan om urinprovtagning är framför allt aktuell för patienter där behandling med narkotikaklassade mediciner övervägs. A var aldrig aktuell för behandling av centralstimulerande läkemedel och alla patienter på mottagningen är inte aktuella för narkotikaklassat läkemedel, men alla blir kallade under samma former.

Regionen har även varit i kontakt med enhetschefen för aktuellt laboratorium. På laboratoriet anser man att det är remitterande läkare som har ansvar för att på förhand informera patienten om vilket prov som är ordinerat och vad provtagning innebär. Skulle en patient inte vilja genomgå den provtagning som är planerad, så brukar laboratoriet hänvisa patienten tillbaka till remitterande läkare.

Rättslig reglering på området

Diskrimineringslagen

Direkt diskriminering innebär att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med någon diskrimineringsgrund, 1 kap. 4 § 1 DL.

De olika diskrimineringsgrunderna är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder, 1 kap. 1 § DL.

Diskriminering är förbjuden i fråga om hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet, 2 kap. 13 § 1 DL.

DO:s bedömning

Direkt diskriminering är uppbyggt kring kriterierna missgynnande, jämförbar situation och orsakssamband.

Missgynnande

Enligt förarbetsuttalandena är en behandling missgynnande om den kan sägas medföra en skada eller nackdel för den enskilde. Det som typiskt sett är förenat med faktisk förlust, obehag eller liknande är missgynnande. Avgörande är att en negativ effekt inträder, inte vilken orsak som kan ligga bakom missgynnandet (se prop. 2007/08:95 s. 486 f).

A har beskrivit obehag och en känsla av kränkning inför den situation hon har ställts inför vid det övervakade provtagningstillfället. Ett missgynnande har därför enligt DO:s bedömning skett i diskrimineringslagens mening.

Orsakssamband med diskrimineringsgrund

För att ett missgynnande ska utgöra diskriminering ska det finnas ett orsakssamband till diskrimineringsgrunden.

DO betonar att om en vårdgivare slentrianmässig utför övervakad urinprovtagning på sätt som direkt eller indirekt missgynnar personer med funktionsnedsättning så kan det medföra överträdelse av förbudet mot diskriminering.

Region Stockholm har redogjort för hur alla patienter inom psykiatrin, oavsett tillstånd eller diagnos, kallas till årskontroll. Inför årskontroll utförs i förekommande fall bland annat provtagningar i syfte att säkerställa drogfrihet för att kunna göra en säker läkemedelsförskrivning. Regionen har dock framhållit att provtagningarna inte utgör ett krav eller en förutsättning för att få fortsatt förskrivning av läkemedel eller vård.

DO ifrågasätter inte att A upplevt den övervakade provtagningen som ett krav för att få sitt icke narkotikaklassade läkemedel utskrivet. Det framstår enligt DO:s utredning som att det förlopp som ägt rum i A:s fall har avvikit från mottagningens och regionens rutiner. Av DO:s utredning framgår däremot inte att A har missgynnats på ett sätt som har samband med hennes funktionsnedsättning i jämförelse med hur någon annan skulle ha behandlats i en jämförbar situation.

Mot denna bakgrund bedömer DO att utredningen inte ger stöd för att Region Stockholm har överträtt förbudet mot direkt diskriminering i förhållande till A.

Med denna bedömning avslutar DO ärendet.

Beslut i detta ärende har fattats av Carolina Stiwenius efter föredragning av Jenny Fromin.

Detta beslut går inte att överklaga. De bedömningar som DO gör i beslut är inte juridiskt bindande och beslutet påverkar inte enskildas möjligheter att själva väcka talan om diskrimineringsersättning i tingsrätt.

Carolina Stiwenius
Sektionschef, rättsenheten

En kopia av beslutet skickas till A.